

IZVJEŠTAJ O STANJU LJUDSKIH PRAVA U HRVATSKOJ ZA 2021. GODINU

SAŽETAK

Republika Hrvatska je ustavna parlamentarna demokracija. Zakonodavna vlast povjerena je jednodomnom parlamentu (Sabor). Predsjednik je državni poglavar i imenuje predsjednika Vlade, koji vodi Vladu, na temelju većinske potpore Sabora. Zadnji predsjednički izbori održani su u prosincu 2019., dok je drugi krug između dva vodeća kandidata održan u siječnju 2020. Većinom glasova izabran je predsjednik Zoran Milanović. Domaći i međunarodni promatrači izjavili su da su predsjednički, kao i parlamentarni izbori održani u srpnju 2020, bili slobodni i pošteni.

Policija, pod nadzorom Ministarstva unutarnjih poslova, snosi prvenstvenu odgovornost za nacionalnu sigurnost. U vrijeme nemira predsjednik Vlade i predsjednik države mogu od oružanih snaga zatražiti održavanje sigurnosti. Predsjednik je glavni zapovjednik oružanih snaga. Oružane snage odgovaraju Ministru obrane i predsjedniku kao glavnom zapovjedniku. Građanske vlasti održavale su protekle godine učinkovit nadzor nad snagama sigurnosti. Domaće i međunarodne nevladine organizacije navode da su pojedini službenici granične policije počinili zlostavljanja.

Među značajnijim problemima vezanima uz ljudska prava u prethodnoj godini, prema vjerodostojnim navodima, bili su: slučajevi zastrašivanja i cenzure novinara te postojanje odredabe kaznenog zakona o kaznenoj odgovornosti za klevetu; prijavljeni slučajevi neopravdanog policijskog nasilja prema ilegalnim migrantima, od kojih su neki tražitelji azila, uključujući nasilna vraćanja preko granice; sudski postupci u tijeku zbog teške korupcije državnih službenika; kao i kaznena djela uključujući i nasilje prema manjinskim skupinama, posebice Srbima, Romima te homoseksualcima, biseksualcima, transrodnim osobama, queer i interspolnim osobama.

Vlada je poduzela značajne korake u cilju utvrđivanja identiteta, istrage, progona i kažnjavanja pojedinaca koji su počinili kršenja ljudskih prava ili sudjelovali u korupciji državnih službenika.

Izvještaji o stanju ljudskih prava po državama za 2020. godinu
Ministarstvo vanjskih poslova Sjedinjenih Američkih Država • Ured za demokraciju, ljudska prava i radne odnose

Odjeljak 1. Poštivanje integriteta osobe, uključujući slobodu od:

a. proizvoljnog lišavanja života i ostalih nezakonitih ili politički motiviranih ubojstava

Nije prijavljen nijedan slučaj u kojem bi država ili njezini predstavnici počinili proizvoljna ili nezakonita ubojstva.

b. nestanka

Tijekom godine nije bilo objavljenih nestanaka ni od strane državnih tijela ni u njihovo ime, ali značajan broj slučajeva nestalih osoba iz ratnih sukoba od 1991. do 1995. ostao je neriješen. Prema podacima Ministarstva branitelja, na dan 23. studenoga još se 1.455 osoba vodi kao nestale osobe, dok Vlada još traži posmrtnе ostatke 398 osoba čija smrt je potvrđena, što je ukupno 1.853 neriješena slučaja nestalih osoba. Prema podacima Ministarstva, tijekom godine provedene su istrage na 31 lokaciji u osam različitih županija, a na četiri lokacije ekshumirani su posmrtni ostaci pet osoba. Identificirani su posmrtni ostaci 20 osoba. Napredak u pronalaženju nestalih i dalje je spor, prvenstveno zbog nepostojanja pouzdanih dokumenata i podataka o lokacijama masovnih i pojedinačnih grobnica, kao i zbog drugih pravosudnih i političkih izazova u pogledu suradnje sa susjednim državama.

Dana 12. svibnja ministar branitelja Tomo Medved prisustvovao je otvaranju novoobnovljenog DNK laboratorija pri Zavodu za sudsку medicinu i kriminologiju u Zagrebu. Država je u laboratorij uložila 5,08 milijuna kuna (829.000 USD).

c. mučenja i drugih oblika okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja

Ustavom i zakonom zabranjeni su takvi postupci, ali je, prema podacima ureda pučke pravobraniteljice, bilo više slučajeva fizičkog i verbalnog zlostavljanja zatvorenika.

Uvjeti u pritvorima i zatvorima

Uvjeti u nekim zatvorima su neprimjereni zbog pretrpanosti, sklonosti zatvorenika nasilju te nedovoljnog broja zdravstvenih stručnjaka koji rade u zatvorskem sustavu.

Fizički uvjeti: U izvještaju pučke pravobraniteljice za 2020. godinu navodi se da su pandemija bolesti COVID-19 i dva razorna potresa koji su pogodili Zagreb u ožujku 2020. te Sisačko-moslavačku županiju u prosincu 2020. utjecali i na zatvorski sustav. Potres u Zagrebu u ožujku 2020. uzrokovao je manju štetu na zgradama zatvorske bolnice, dok je potres u Sisačko-moslavačkoj županiji uzrokovao značajnu štetu na zatvorima u Sisku i Glini. COVID-19 pogoršao je neke zatvorske uvjete, uključujući i nedostatak organiziranih društvenih aktivnosti za zatvorenike. U izvještaju pučke pravobraniteljice navodi se da je pretrpanost i dalje problem u nekim zatvorima i da brojne osobe lišene slobode žive u uvjetima koji ne ispunjavaju zakonske i međunarodne norme. Neki zatvorenici prijavili su fizičko, spolno i psihološko nasilje od strane drugih zatvorenika. Često su žrtve nasilja pripadnici osjetljivih skupina, poput članova romske zajednice ili osoba s intelektualnim poteškoćama. Neki zatvori, poput zatvora u Lepoglavi, nastoje suzbiti nasilje među zatvorenicima prebacivanjem zlostavljenih zatvorenika u druge objekte i boljim prikupljanjem relevantnih podataka o incidentima. U izvještaju pučke pravobraniteljice navodi se da se te radnje često smatraju reaktivnima i nedostatnima. U izvještaju se također navodi nedostatak odgovarajućih objekata i zaposlenika, a posebice zdravstvenih radnika unutar zatvorskog sustava.

Pored toga, pučka pravobraniteljica navodi da su se najčešće pritužbe odnosile na neodgovarajuću zdravstvenu skrb, nakon čega slijedi neprimjereno ponašanje zatvorskih službenika, neodgovarajući uvjeti smještaja, neodgovarajući pravni lijekovi u slučaju prigovora te nasilje među zatvorenicima. U izvještaju pučke pravobraniteljice opisuju se redovni obilasci 20 policijskih postaja i tri pritvora u Republici Hrvatskoj. U izvještaju se navodi da se norme Europskog odbora za sprječavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT) Vijeća Europe djelomično poštuju u sedam policijskih postaja. Iako je tim normama utvrđeno da pritvori moraju biti opremljeni vodom i toaletnom školjkom s ispiranjem, neki ih objekti nemaju. Video nadzor u nekim policijskim postajama pokriva i sanitarni objekt izvan pritvora, što ugrožava pravo na privatnost. U nekim seobjektima, zbog nedostatka prostora, liječnički pregledi obavljaju u hodnicima, što je suprotno normama povjerljivosti zdravstvenih podataka. Nakon zapažanja tih problema tijekom prvih obilazaka, u izvještaju se navodi da su do sljedećih obilazaka neke policijske postaje provele preporuke vezane uz te uvjete.

Administracija: U izvještaju pučke pravobraniteljice navodi se da se osobe lišene slobode često obraćaju pučkoj pravobraniteljici za rješavanje tih problema zbog nedjelotvornih pravnih lijekova. Pučka pravobraniteljica istražila je vjerodostojne navode o zlostavljanju i izdala preporuke za poboljšanje uvjeta života osoba lišenih slobode. Tijekom 2020. osobe zadužene za provođenje Nacionalnog preventivnog mehanizma (NPM) provele su 26 obilazaka lokacija na kojima se nalaze osobe lišene slobode, uključujući 20 policijskih postaja, tri policijska pritvora, jednu obrazovnu ustanovu te zatvorene psihiatrijske odjele u dvije bolnice.

Neovisni monitoring: Vlada je dopustila monitoring neovisnih nevladinih promatrača. Pučka pravobraniteljica provodi zadatke utvrđene u Nacionalnom preventivnom mehanizmu (NPM) i ovlaštena je nenajavljeni obilaziti objekte u kojima se nalaze osobe lišene slobode. Zadnjih su godina obilaske provodili i CPT i Europska mreža nacionalnih ustanova za ljudska prava (ENNHR).

Poboljšanja: U studenom 2020. završena je obnova vodovodnog sustava i sanitarnih objekata te renoviranje 22 zatvorske ćelije u osječkom zatvoru uz trošak od otprilike 1,8 milijuna kuna (294.000 USD).

d. samovoljnog uhićenja ili lišavanja slobode

Ustav i zakon brane samovoljno uhićenje i lišavanje slobode i daju pravo svakoj osobi na propitivanje zakonitosti njezina uhićenja ili zadržavanja na sudu. Vlada se u protekloj godini uglavnom pridržavala tih zahtjeva.

Postupci uhićenja i postupanje s osobama lišenima slobode

Osim lišavanja slobode osoba tijekom počinjenja kaznenog djela, uhićenja se provode po nalogu suca ili državnog odvjetništva na temelju dokaza.

Državno odvjetništvo može zadržati osumnjičenike u pritvoru najduže 48 sati. Na zahtjev državnog odvjetništva, sudac istrage može produžiti istražni zatvor na dodatnih 36 sati. Nadležna tijela promptno su obavještavala osobe lišene slobode o optužbama protiv njih. Zakonom se zahtjeva da se osoba lišena slobode što prije izvede pred pravosudnog dužnosnika i to se pravo uglavnom poštuje. Zakonom je puštanje uz jamčevinu ograničeno samo u slučaju opasnosti od bijega. U ozbiljnijim slučajevima osumnjičenici se zadržavaju u pritvoru prije suđenja. Nadležna tijela dopuštaju osobama lišenima slobode žurni pristup odvjetniku po njihovu izboru ili, ako su slabog imovinskog stanja, odvjetniku kojeg dodjeljuje država.

e. uskraćivanja pravičnog javnog suđenja

Ustavom i zakonom jamči se neovisno sudstvo i Vlada je u protekloj godini uglavnom poštivala neovisnost i nepristranost pravosuđa. Bilo je izoliranih slučajeva zastrašivanja državnih odvjetnika, sudaca i odvjetnika.

Sudski postupci

Ustav i zakon omogućuju pravo na pravično i javno suđenje, a neovisno pravosuđe je u prethodnoj godini uglavnom provodilo to pravo.

Optuženici uživaju presumpciju nevinosti i moraju bez odgode biti informirani o optužbama protiv njih. Optuženici imaju pravo na pošteno, javno i pravovremeno suđenje i pravo prisutnosti na suđenju. Unatoč općem smanjenju broja zaostalih neriješenih sudskih predmeta u proteklih 10 godina, zbog učinaka pandemije bolesti COVID-19 na rad sudova te potresa u ožujku i prosincu 2020., koji su oštetili neke zgrade sudova, zaostatak domaćih sudova u rješavanju predmeta (508.578 predmeta dana 30. rujna) povećao se s 462.200 neriješenih predmeta na kraju 2020. To i dalje izaziva zabrinutost u pogledu djelotvornosti i učinkovitosti sudstva, pravne nesigurnosti i vladavine prava.

Dugotrajna suđenja i dalje su jedan od glavnih problema pravosuđa. U izvještaju Europske komisije o vladavini prava iz srpnja te u izvještaju Ureda pučke pravobraniteljice navode se pogubne posljedice pandemije bolesti COVID-19 i potresa u Zagrebu i Sisačko-moslavačkoj županiji na brzo provođenje pravde u Hrvatskoj. U izvještaju Europske komisije navodi se: „u hrvatskom je pravosuđu došlo do poboljšanja u vidu skraćenja postupaka i smanjenja zaostataka, ali i dalje su potrebna dodatna poboljšanja za rješavanje ozbiljnih izazova u pogledu djelotvornosti i kvalitete.“ U izvještaju se navodi i da je razina percepcije neovisnosti pravosuđa i dalje vrlo niska. U anketi Komisije 68 ispitanika navodi uplitanje ili pritisak vlade i političara kao glavni razlog zbog kojeg smatraju da pravosuđe nije neovisno, dok ih je 63 navelo pritisak uslijed posebnih interesa.

Optuženici imaju pravo komunicirati s odvjetnikom po svom izboru ili im se dodjeljuje odvjetnik na trošak države. Optuženici uživaju pravo na odgovarajuće vrijeme i sredstva za pripremu obrane. Svaki optuženi koji ne razumije ili ne govori hrvatski jezik ima besplatan pristup tumaču, od trenutka podizanja optužnice do završetka svih žalbenih postupaka. Optuženici imaju pravo ispitati svjedočke optužbe, kao i dovesti svjedočke obrane i predložiti dokaze u svoju korist. Optuženici se ne mogu prisiliti na svjedočenje odnosno priznanje krivnje. I toptuženi i državni odvjetnici mogu podnijeti žalbu prije nego što presuda postane pravomoćna. Tijekom 2020. godine, što je zadnja godina za koju su dostupni podaci, pučka pravobraniteljica zaprimila je 206 pritužbi na rad pravosuđa, što je za 6 posto više nego u 2019. Od toga ih se 94 odnosilo na rad sudova, što je povećanje za 12 posto. Većina se pritužbi odnosila na zastoje u postupcima, dok su se druge odnosili na optužbe za zloporabu položaja sudskih službenika, pritužbe na ishode predmeta te rad sudova općenito.

Politički zatvorenici ili uhićenici

Nema navoda o političkim zatvorenicima ni uhićenicima.

Građanski sudski postupci i pravni lijekovi

Pojedinci mogu potraživati naknadu štete odnosno prestanak kršenja ljudskih prava. Mogu se žaliti Europskom sudu za ljudska prava (ECHR) nakon što su iscrpljeni svi domaći pravni lijekovi ili ako postupak na domaćim sudovima predugo traje. Dostupni su i administrativni pravni lijekovi.

Zapljena i povrat imovine

Vlada je potpisala Izjavu iz Terezina, ali nema odgovarajuće pravne mehanizme za rješavanje problema povrata imovine oduzete u vrijeme holokausta. Država nije stvarno ispunila potraživanja naknade štete za imovinu oduzetu u vrijeme holokausta (1941.-1945.) i nije sustavno omogućila predaju zahtjeva za povrat imovine osobama koje nisu državljanima Hrvatske.

Prema izvještajima nevladinih organizacija (NGO) i interesnih skupina, Vlada nije značajno napredovala u rješavanju zahtjeva za povrat imovine oduzete u vrijeme holokausta, uključujući i zahtjeve stranih državnih. Zakonom se ograničava povrat imovine oduzete u vrijeme komunizma isključivo na pojedince koji su 1996. bili državljanima Hrvatske, a dopušteni su se zahtjevi mogli predati isključivo u utvrđenom

vremenskom okviru, koji je istekao u siječnju 2003. Nastavno tome, zakon se ne odnosi na osobe čija je imovina ekspropriirana, ali koje su napustile državu i dobole državljanstvo drugdje, uključujući i osobe koje su preživjele holokaust. Izmjena zakona iz 2002. godine dopušta stranim državljanima predaju zahtjeva u matičnoj državi, koja s Hrvatskom ima bilateralni ugovor o povratu imovine. Međutim, 2010. godine Vrhovni je sud donio odluku da država ne može kao preduvjet za povrat imovine zahtijevati takav ugovor. U 2011. godini Ministarstvo pravosuđa bezuspješno je pokušalo izmijeniti zakone tako da se u njima odrazi ta činjenica i da se ponovno otvore predmeti na temelju tih zahtjeva. U tom je trenutku vlada procijenila da bi od te izmjene koristi moglo imati između 4.211 i 5.474 potencijalnih tražitelja. Do kraja godine vlada nije poduzela nikakve daljnje korake za izmjenu zakona.

Vlada navodi da je do kraja godine predano 70.000 zahtjeva za povrat imovine te da je otprilike 66.200 tih zahtjeva (gotovo 95 posto) riješeno. Međutim, ti predmeti nisu raščlanjeni po vjerskoj, etničkoj ili nacionalnoj pripadnosti, zbog čega je nemoguće precizno odrediti koji se od njih odnose na židovske žrtve holokausta. U rujnu je vlada objavila da su riješena 294 zahtjeva, uglavnom iz poslijeratnog razdoblja, u vrijednosti od 749 milijuna kuna (122,4 milijuna USD) koji se odnose na podnositelje židovske pripadnosti. Od 101 predmeta koji su u tijeku, a koje vlada prati od 2018., riješeno je 46; neki su riješeni novčanom naknadom od ukupno 14,7 milijuna kuna (2,4 milijuna USD), a nekima je vraćena imovina (procijenjene vrijednosti od 42,2 milijuna kuna ili 6,9 milijuna USD, prema sadašnjim tržišnim vrijednostima nekretnina). Od tih predmeta koji su u tijeku, promatranih od 2018., godine, još ih je 55 ostalo neriješeno.

Povrat crkvene imovine i dalje predstavlja problem za Srpsku pravoslavnu crkvu i Koordinaciju židovskih općina u Hrvatskoj. Vlada je objavila da je od 1999. riješila 344 zahtjeva za povrat imovine vezana uz Srpsku pravoslavnu crkvu, u kojima se radilo o pravu na naknadu u obveznicama. Srpska pravoslavna crkva i predstavnici Katoličke crkve navode da je ostalo nekoliko neriješenih zahtjeva. Izvještaj Ministarstva vanjskih poslova SAD-a (*Department of State*) Kongresu na temelju Zakona o neriješenim naknadama preživjelim žrtvama holokausta (JUST), objavljen 29. srpnja 2020. dostupan je na internetskoj stranici Ministarstva:

<https://www.state.gov/reports/just-act-report-to-congress/>.

f. proizvoljnog ometanja privatnosti, obitelji, doma i korespondencije

Ustavom i zakonom zabranjeni su takvi postupci i nema informacija da se Vlada nije pridržavala tih zabrana.

Odjeljak 2. Poštivanje građanskih sloboda, uključujući sljedeće:

a. sloboda izražavanja, uključujući i slobodu tiska i drugih medija

Ustavom i zakonom utvrđena je sloboda izražavanja, uključujući i slobodu tiska i drugih medija te je Vlada uglavnom poštivala to pravo. Neovisni mediji i funkcionalni demokratski politički sustav uglavnom zajedno potiču slobodu izražavanja, uključujući i slobodu medija, ali neučinkovito pravosuđe ponekad odgađa rješavanje predmeta.

Sloboda izražavanja: Zakonom se sankcioniraju pojedinci koji postupaju „s ciljem širenja rasne, vjerske, spolne, nacionalne, etničke mržnje ili mržnje na temelju boje kože ili spolne orijentacije ili drugih karakteristika“. Govor mržnje preko interneta kažnjava se kaznom zatvora u trajanju do tri godine. Zakonom je utvrđena kazna zatvora u trajanju od šest mjeseci do pet godina za osobe koje organiziraju ili vode skupinu tri ili više osoba u počinjenju govora mržnje u tiskanim medijima, na radiju, televiziji, računalnom sustavu ili mrežama, na javnim okupljanjima ili na drugi način protiv određenih kategorija ili skupina. Zakonom su kleveta i uvreda također okarakterizirane kao kaznena djela i sankcioniraju se novčanom kaznom. Uvrede nisu predmet kaznenog progona ako se počine u obavljanju novinarske djelatnosti, u javnom interesu ili iz drugih opravdanih razloga. Iako se zakonom i nedavnim odlukama Ustavnog suda formalno utvrđuju ograničenja na simbolički govor koji se smatra govorom mržnje, uključujući i korištenje nacističkih simbola i pokliča te simbola i pokliča ustaškog režima (fašističkog, pronacističkog režima iz 2. svjetskog rata), nevladine organizacije i interesne skupine žale se da se te odredbe i dalje ne provode na odgovarajući način te da je sudska praksa i dalje nedosljedna.

Sloboda tiska i medija, uključujući internetske medije: Ograničenja materijala koji se smatra govorom mržnje odnose se na tiskane i elektroničke medije. Dana 1. listopada Sabor je usvojio izmjene Zakona o elektroničkim medijima uvođenjem odredaba o odgovornosti izdavača elektroničkih publikacija za cjelokupan objavljeni sadržaj, uključujući i sadržaj koji generiraju korisnici, ako izdavači ne registriraju korisnika ili ako ga jasno i vidljivo ne upozore na pravila komentiranja na internetu. Tim se izmjenama uređuju prava, obveze i odgovornosti pravnih i

fizičkih osoba koje pružaju audio ili audiovizualne medijske usluge te usluge vezane uz elektroničke publikacije i video platforme, čime se više direktiva EU prenosi u nacionalne propise. Izmjenama se definiraju i mehanizmi za utvrđivanje nadležnosti nad brojnim pružateljima medijskih usluga i povećava transparentnost u objavlјivanju informacija o vlasničkoj strukturi pružatelja medijskih usluga. Zakon je izmijenjen u suradnji s Hrvatskim novinarskim društvom (HND) i Udrugom novinskih izdavača Hrvatske udruge poslodavaca.

Zakonom se zabranjuje poticanje nasilja ili mržnje protiv skupina ili člana skupine na temelju rase, spola, jezika, vjerske pripadnosti, političkih ili drugih uvjerenja, nacionalnog ili društvenog podrijetla, imovinskog statusa, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog statusa, bračnog ili obiteljskog stanja, dobi, zdravstvenog stanja, invalidnosti, genetskog nasljedja, rodnog identiteta, rodnog izražavanja ili spolne orientacije te poticanje antisemitizma i ksenofobije, ideja fašističkih, nacističkih, komunističkih i drugih totalitarnih režima.

Nasilje i zlostavljanje: Nevladine organizacije navode zastrašivanja i prijetnje protiv novinara, a posebice prijetnje preko interneta. Organizacije poput HND-a, Europske federacije novinara (EFJ), Sindikata novinara Hrvatske (SNH) te Hrvatskog politološkog društva osudile su verbalne napade na hrvatske medije i pozvale Vladu na veći angažman u rješavanju tog problema. U svibnju se EFJ pridružio svojim povezanim udrugama u Hrvatskoj, uključujući SNH i HND, u osudi riječi predsjednika Milanovića kojima je novinare koji rade za javnu medijsku kuću Hrvatsku radioteleviziju (HRT) nazvao „prevarantima“, „plaćenicima“ i „sramotom za državu“. EFJ je osudio i izjave predsjednika vlade Andreja Plenkovića o medijima.

Cenzura ili ograničenja sadržaja: Novinari navode da sami provode autocenzuru zbog straha od internetskog zlostavljanja, tužbe ili uznemiravanja od strane osoba s političkim vezama ili mogućih štetnih posljedica za zaposlenje zbog izvještavanja o određenim temama.

Propisi o kleveti i uvredi: Zakonom je kriminalizirana kleveta, ali nisu utvrđene nikakve kazne. Hrvatska ima i kaznene i građanske propise o zabrani klevete. Prema rezultatima godišnje ankete koju je proveo HND, protiv novinara i medija podignute su najmanje 924 tužbe, u kojima se potražuje naknada štete od gotovo 79 milijuna kuna (13 milijuna USD). Od 924 tužbe 892 ih se odnosilo na građanske tužbe zbog navodnih povreda časti i ugleda protiv izdavača, urednika i novinara, dok su u 32 slučaja radilo o kaznenim postupcima. HND se branio u tri aktivna postupka. HRT je imao aktivne postupke protiv 36 svojih novinara, uključujući predsjednika HND-a Hrvoja Zovka te predsjednicu ogranka HND-a na HRT-u, Sanju Mikleušević Pavić.

Sloboda interneta

Vlada tijekom godine nije ograničavala ni sprječavala pristup internetu niti cenzurirala internetski sadržaj i nije bilo vjerodostojnih navoda da je vlada pratila privatnu *online* komunikaciju bez odgovarajućeg zakonskog ovlaštenja.

Akademiske slobode i kulturna događanja

Nije bilo državnih ograničenja akademskih sloboda ni kulturnih događanja.

b. Sloboda mirnog okupljanja i udruživanja

Ustavom i zakonom omogućena je sloboda mirnog okupljanja i udruživanja, a vlada je tijekom godine uglavnom poštivala ta prava.

c. Vjerske slobode

d. Vidjeti izvještaj američkog Ministarstva vanjskih poslova o međunarodnim vjerskim slobodama *International Religious Freedom Report* na internetskoj stranici <https://www.state.gov/religiousfreedomreport/>.

e. Sloboda kretanja i pravo putovanja u inozemstvo

Ustavom i zakonom zajamčena je sloboda kretanja unutar države, putovanja u inozemstvo, iseljavanja i ponovnog useljavanja, a vlada je uglavnom poštivala ta prava.

f. Status raseljenih osoba i postupanje s njima

Nije primjenjivo.

g. Zaštita izbjeglica

Vlada je ponekad surađivala s Uredom UN-ova Visokog povjerenika za izbjeglice i drugim humanitarnim organizacijama u pružanju zaštite i pomoći izbjeglicama, vraćanju izbjeglica, pomaganju tražiteljima azila, osobama bez državljanstva i drugima.

Pristup azilu: Zakonom se omogućuje davanje statusa izbjeglice i supsidijarne zaštite, a Vlada je uspostavila i sustav zaštite za izbjeglice za tražitelje azila. Unatoč ograničenjima uzrokovanim pandemijom bolesti COVID-19, Ministarstvo unutarnjih poslova objavilo je da i dalje radi s tražiteljima azila i osobama kojima je dana međunarodna pomoć, kao i da omogućuje pristup postupku traženja azila u skladu s epidemiološkim mjerama i preporukama Europske komisije.

Zlostavljanje migranata i izbjeglica: Kao i prethodnih godina, hrvatske i međunarodne nevladine organizacije optuživale su hrvatsku graničnu policiju za nasilno vraćanje nezakonitih migranata preko granice i njihovo zlostavljanje.

Televizijska mreža RTL objavila je dana 6. listopada snimke na kojima maskirani muškarci u Hrvatskoj nasilno vraćaju migrante u Bosnu i Hercegovinu (BiH). Snimljene su u suradnji s konzorcijem europskih novinara vezanih uz novinarsku mrežu *Lighthouse Reports* u okviru osmomjesečne istrage. Na video snimci su maskirani muškarci u prslucima koji mašu palicama kakve upotrebljava hrvatska interventna policija. Načelnik Uprave za granicu Zoran Ničeno izjavio je da je Ravnateljstvo policije sastavilo radnu skupinu za istragu tog incidenta, koji se navodno dogodio u lipnju te je naglasio da takvom fizičkom nasilju nema mjesta u policijskom postupanju, a to je mišljenje ponovio i ministar unutarnjih poslova Davor Božinović. Predsjednik vlade Plenković naglasio je obvezu države za zaštitu granice i sprječavanje nezakonitih migracija, ali i naveo da sve mora biti u skladu s propisima. Ravnatelj policije Nikola Milina izjavio je dana 8. listopada da su nadležna tijela suspendirala tri policijska službenika povezana s tim incidentom i dodao da policija usko surađuje s državnim odvjetništvom i hrvatskim Neovisnim nadzornim mehanizmom.

U prvoj polovici godine nevladina organizacija *Danish Refugee Council* navela je 3.629 nasilnih vraćanja imigranata iz Hrvatske u BiH, a 144 iz Hrvatske u Srbiju, kao i 275 lančanih nasilnih vraćanja iz Slovenije, Italije i Austrije, preko Hrvatske, u BiH. Značajno povećanje broja navoda o nasilnim vraćanjima iz Hrvatske zabilježeno je u drugom tromjesečju, a većinom su se ti slučajevi odnosili na državljane Afganistana, Pakistana, Sirije i Maroka. U istom je razdoblju hrvatska nevladina organizacija Centar za mirovne studije, koja zastupa prava migranata, navela da je zaprimila 224 upita 178 skupina potencijalnih tražitelja azila (uključujući 82 koji su se odnosili na djecu) i drugih migranata, koji su se odnosili na najmanje 658 osoba, kojima se traže pravni savjeti ili druga pomoć.

U travnju su mediji objavili da je jedna Afganistanka tvrdila da ju je službenik granične policije spolno napastovao, prijeteći joj nožem i prisiljavajući je da se razodjene tijekom pretrage skupine nezakonitih migranata na granici s BiH. List *The Guardian* objavio je ženinu izjavu da je pokušala prijeći hrvatsku granicu u skupini s još četiri osobe, uključujući dvoje djece, ali da ih je zaustavio policijski službenik koji je navodno u njih uperio pušku i razderao im papire kad su zatražili azil. Europska komisija opisala je navedeni incident kao „ozbiljni navod o kaznenom djelu“ i zatražila od hrvatskih nadležnih tijela „temeljitu istragu svih navoda i poduzimanje odgovarajućih radnji“. U odgovoru je Ministarstvo unutarnjih poslova navelo da će policija istražiti navode, ali da na temelju preliminarnih provjera na predmetni datum nije bilo zabilježenih postupanja s „osobama ženskog spola među pripadnicima populacije nezakonitih migranata“.

Dana 8. lipnja Ministarstvo unutarnjih poslova skloplilo je sporazum o uspostavi Neovisnog mehanizma za nadzor ponašanja policijskih službenika Ministarstva unutarnjih poslova u području nezakonitih migracija i međunarodnoj zaštiti (u nastavku: Mehanizam). Prema jednom od članova, sporazum je sklopljen sa stručnim udrugama u području medicine i prava, nacionalnim udrugama koje se bave humanitarnom pomoći i zaštitom, udrugama za zaštitu ljudskih prava i promicanje kulture dijaloga, kao i istaknutim stručnjacima koji se bave zaštitom ljudskih prava migranata i tražitelja međunarodne pomoći, koji će provoditi nadzor.

Svrha je Mechanizma nadzor postupanja s nezakonitim migrantima i tražiteljima međunarodne zaštite kroz najavljene i nenajavljenе nadzore policijskih stanica, skloništa za strance i najavljenе obilaske „drugih odgovarajućih lokacija“ poput hrvatske zelene granice s BiH. Pored pojedinačnih nadzora, Mechanizam ima pravo pregleda zaključenih spisa predmeta o prigovorima na postupanje policijskih službenika. Izvještaji o nadzorima i drugi materijali i dokumentacija o radu Mechanizma konsolidiraju se u polugodišnji i završni izvještaj, koji se objavljaju. Neke nevladine organizacije kritizirale su Mechanizam zbog neinformiranja javnosti o pojedinostima sporazuma i nedovoljnim nadziranjem zelene granice na kojoj je došlo do najviše navodnih kršenja ljudskih prava.

Trajna rješenja: Vlada i dalje sudjeluje u zajedničkom regionalnom programu stambenog zbrinjavanja s vladama Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Srbije. Programu je cilj pomoći u rješavanju problema dugotrajne raseljenosti najranjivijih izbjeglica i raseljenih osoba nakon rata od 1991. do 1995. godine. Do rujna se regionalnim programom stambenog zbrinjavanja povećao broj obitelji kojima je pružena pomoć i osigurao smještaj u Hrvatskoj za 332 obitelji (786 pojedinaca).

U ožujku je država ponudila sudjelovati u programu Europske unije za preseljenje maloljetnika bez pravnje iz pretrpanih prihvatnih centara u Grčkoj. Ministarstvo unutarnjih poslova objavilo je da je 28. kolovoza u Zagreb stiglo 19 afganistanskih državljanina povezanih s izaslanstvom EU u Kabulu radi preseljenja. U skupini su bile tri obitelji (s 10 djece) i jedan samac.

Privremena zaštita: Država ima i mechanizam supsidijarne zaštite za osobe koje ne ispunjavaju uvjete za davanje azila, ali tijekom godine nije odobrena supsidijarna zaštita nijednoj osobi.

h. Osobe bez državljanstva

Prema UNHCR-u na kraju prosinca 2020. u državi je bilo 2.900 osoba bez državljanstva. Mnogi od njih su Romi koji nemaju dokumentaciju o državljanstvu. Ministarstvo unutarnjih poslova nadležno je za odobravanje prava boravka i eventualnog državljanstva osobama bez državljanstva.

Odjeljak 3. Sloboda sudjelovanja u političkom procesu

Ustavom i zakonom daje se državljanima mogućnost izbora vlade na slobodnim i poštenim izborima, tajnim glasovanjem, na temelju univerzalnog i ravnopravnog prava glasa.

Izbori i političko sudjelovanje

Najnoviji izbori: Parlamentarni izbori na državnoj razini održani su u srpnju 2020., predsjednički izbori u siječnju 2020., a izbori za Europski parlament u 2019. Prema riječima promatrača, izbori su protekli u pluralističkom okruženju i provedeni su stručno i transparentno.

Sudjelovanje žena i članova manjinskih skupina: Nijednim se zakonom ni propisom ne ograničava sudjelovanje žena, članova manjinskih skupina, osoba s invaliditetom ni homoseksualaca, biseksualaca, transrodnih, queer ni interspolnih osoba (LGBTQI+) u političkim procesima, pa su u njima i sudjelovali. Zakonom je manjinskim skupinama zajamčeno osam mesta od 151 zastupničkog mesta u Saboru. Zatpljenost žena u glavnim političkim strankama i dalje je na niskoj razini. Zakonom je utvrđena obveza da „podzastupljeni spol“ čini najmanje 40 posto kandidata na popisu kandidata pojedine političke stranke, a kršenje te obveze kažnjava se novčanom kaznom. Ta kvota nije poštivana na 315 lokalnih izbornih popisa, od ukupno 2.462 (13 posto), što je malo manje od zadnjih lokalnih izbora 2017. kad je 14 posto popisa bilo u prekršaju. Jedan je popis kandidata imao manje od 40 posto zastupljenih muškaraca. Postotak žena izabralih u Sabor je 23 posto (35 od ukupno 151 zastupničkog mesta), što je najveći postotak od prvog saziva Sabora 1990. godine. U vlasti od 16 članova su četiri ministrike.

Odjeljak 4. Korupcija i netransparentnost u vlasti

Zakonom su utvrđene kazne za korupciju dužnosnika i vlasti je taj zakon uglavnom učinkovito primjenjivala. Korupcija ostaje problem i tijekom godine bilo je značajnih navoda o korupciji državnih dužnosnika. Državno odvjetništvo i dalje je provodilo progon više novih većih slučajeva korupcije u kojima su sudjelovali gradonačelnici, političari i javne osobe, a pravosuđe je uglavnom određivalo zakonske kazne u slučaju osude. Međutim, presude istaknutih osoba za korupciju često su poništavane tijekom žalbenog postupka.

Korupcija: U izvještaju pučke pravobraniteljice za 2020. godinu navodi se da građani i dalje vjeruju da nema dovoljno pravomoćnih sudske presude koje bi pokazale uspješno suzbijanje korupcije. Dana 29. listopada Sabor je usvojio novu Strategiju za borbu protiv korupcije za razdoblje od 2021. do 2030.

Više slučajeva korupcije protiv ranije visokopozicioniranih državnih dužnosnika, navedenih ranijih godina, i dalje je u tijeku. Vrhovni sud uglavnom je potvrđio osuđujuće presude u dva eksponirana i dugotrajna suđenja za korupciju bivšem predsjedniku Vlade Ivu Sanaderu, u jednom od kojih je vladajuća politička stranka, Hrvatska demokratska zajednica, osuđena kao pravna osoba i u kojem joj je naložen povrat iznosa od oko 14,1 milijun kuna (2,31 milijun USD) zajedno s novčanom kaznom od 3,3 milijuna kuna (541.200 USD).

U drugom predmetu, 9. lipnja mediji su objavili da su tri suca Županijskog suda u Osijeku uhićena na temelju kaznene prijave za korupciju. Sva trojica su navodno bila povezana s osuđenim bivšim predsjednikom nogometnog kluba Dinamo, Zdravkom Mamićem, koji je javno optužio više sudaca za korupciju nakon njegove osude za korupciju u ožujku. Istraga je nastavljena, a protiv sudaca nisu podignute optužnice.

Mediji su izvještavali i o više eksponiranih istraga vezanih uz bivšeg zagrebačkog gradonačelnika Milana Bandića, koji je umro u veljači. U jednoj se istrazi navodi da je tadašnji ravnatelj HRT-a Kazimir Bačić, djelujući za račun gospodarstvenika Milana Lončarića, bio posrednik za dostavu mita od 50.000 eura (57.500 USD) Bandiću za kulturni projekt Vrtovi svjetla. Vjeruje se da je Bačić kao nagradu za tu ulogu od Lončarića dobio stan u vrijednosti 133.000 eura (153.000 USD). Saborski odbor za medije jednoglasno je u srpnju riješio razriješiti Bačića dužnosti nakon što je uhićen na temelju kaznene prijave za korupciju.

Odjeljak 5. Stav vlade prema međunarodnim i nevladinim istragama navoda o kršenjima ljudskih prava

U većini slučajeva domaće i međunarodne skupine za zaštitu ljudskih prava djeluju bez ograničenja vlade, istražujući i objavljajući svoje nalaze o slučajevima kršenja ljudskih prava. Državni dužnosnici uglavnom su s njima dobro surađivali i dobro reagirali na njihova stajališta.

Državna tijela za zaštitu ljudskih prava: Država ima pučku pravobraniteljicu, koja istražuje pritužbe na kršenja ljudskih prava, kao i tri dodatne pravobraniteljice, za jednakost spolova, za osobe s invaliditetom i za djecu. Zakonom je utvrđeno da Sabor ne može razriješiti dužnosti pučkog pravobranitelja zbog nezadovoljstva godišnjim izvještajem. Ostala tri pravobranitelja Sabor može razriješiti dužnosti ako ne prihvati njihove godišnje izvještaje.

Pravobraniteljice potvrđuju da je time ograničena njihova mogućnost temeljitog i neovisnog obavljanja posla i da se time njihov rad izlaže političkom utjecaju.

Zakonom su pravobranitelji ovlašteni pokrenuti skraćene postupke ako postoji dovoljno dokaza o kršenju ustavnih i zakonskih prava.

Odjeljak 6. Diskriminacija i socijalno zlostavljanje

Ženska prava

Silovanja i obiteljsko nasilje: Zakonom je zabranjeno silovanje žena i muškaraca, uključujući i silovanje u braku i obiteljsko nasilje. Zakon se u većini slučajeva provodi. Kazne su u rasponu od novčanih kazni do zatvora, ovisno o težini kaznenog djela. Silovanje, uključujući i ono u braku, podliježe kazni zatvora do najviše 15 godina. U slučaju osude za obiteljsko nasilje kazna može biti zatvorska kazna do tri godine. Zakonom su utvrđene strože kazne u slučaju nasilja među bliskim članovima obitelji i nasilja nad ženama. Spolni odnos bez pristanka klasificira se kao silovanje kažnjivo kaznom zatvora od tri do 10 godina. Zakonom su utvrđene sankcije (novčane kazne i zatvorska kazna u trajanju do 90 dana) za prekršaj obiteljskog nasilja. Prema izvještaju pravobraniteljice za 2020. godinu navodi se da je tijekom pandemije bolesti COVID-19 došlo do značajnog povećanja kaznenih djela obiteljskog nasilja i da veliku većinu žrtava čine žene. U izvještaju se navodi da je tijekom zadnje dvije godine došlo do 50-postotnog povećanja ukupnog broja ubijenih žena i broja žena koje su ubili njihovi partneri. Pored obiteljskog nasilja, pravobraniteljica navodi da žrtve i dalje nemaju odgovarajuću pravnu zaštitu.

Spolno uznemiravanje: Zakonom je kriminalizirano spolno uznemiravanje žena i muškaraca. Najveća kazna za spolno uznemiravanje je kazna zatvora od dvije godine. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova objavila je opći nedostatak učinkovitih sankcija počinitelja koje bi odvraćale od počinjenja takvih djela, a sudska praksa uglavnom nije rodno osjetljiva, djelomično i zbog nedostatne educiranosti o međunarodnim normama.

Reproaktivna prava: Nije bilo navoda o prisili na pobačaj ili prisilnoj sterilizaciji od strane državnih tijela. Ranjive osobe, poput osoba s invaliditetom, imale su mogućnost dati informirani pristanak na liječenje koje utječe na reproduktivno zdravlje, uključujući i sterilizaciju. Država pruža pristup spolnim i reproduktivnim zdravstvenim uslugama žrtvama spolnog nasilja.

Diskriminacija: Žene uživaju isti zakonski status i prava kao i muškarci, u pogledu obitelji, zapošljavanja, rada, religije, nasljeđivanja, osobnog statusa i propisa o državljanstvu, imovine, pristupa kreditima, vlasništva nad djelatnostima i imovinom i gospodarenja njima te prava glasa. Zakonom se zahtjeva jednaka plaća za jednak rad. Vlada nije učinkovito provodila zakon. Žene doživljavaju diskriminaciju pri zapošljavanju i na poslu. Pravobraniteljica za jednakost spolova 2020. godine (najnoviji dostupni podaci) radila je na 515 slučajeva diskriminacije, što je povećanje od 2 posto u odnosu na 2019. Najveći broj pritužbi odnosi se na područje provedbe radnih prava (25 posto), nakon čega slijedi područje socijalne sigurnosti, uključujući socijalnu skrb, mirovinsko i zdravstveno osiguranje (23 posto) te administraciju (14 posto).

Sustavno nasilje i diskriminacija na rasnoj ili etničkoj osnovi

Prema mišljenju Vijeća Europe objavljenom 10. lipnja, Hrvatska i dalje primjenjuje odredbe Okvirne konvencije o zaštiti nacionalnih manjina (u nastavku: Okvirna konvencija) na 22 ustavno priznate nacionalne manjine. Hrvatska ima propise kojima se pruža zaštita članovima nacionalnih manjina od rasne i etničke diskriminacije i zlostavljanja. Zakonski okvir koji se odnosi na nacionalne manjine u skladu je s odredbama Okvirne konvencije. Postoje opsežni propisi o zabrani diskriminacije, kao i strukture za poticanje jednakog postupanja i rješavanje pojedinačnih slučajeva diskriminacije na državnoj i regionalnoj razini.

U mišljenju se, međutim, navodi, da „ustraje“ diskriminacija osoba koje pripadaju određenim skupinama, a posebice romskoj i srpskoj nacionalnoj manjini, uključujući i povratnike. U mišljenju se također navodi povećanje broja zločina iz mržnje i „incidenata govora mržnje u medijima i političkom diskursu“ u odnosu na prethodno mišljenje. U mišljenju se kritizira i opseg u kojem u javnoj raspravi u pogledu nacionalnih manjina „prevladava retorika usmjerena protiv manjina i predrasude, čime su najviše pogodjeni pripadnici srpske i romske nacionalne manjine“.

Ustavne odredbe protiv diskriminacije odnose se na sve manjine. Prema pravobraniteljici za ljudska prava, etnička diskriminacija najčešći je oblik diskriminacije, a posebice protiv Srba i Roma.

Prema Srpskom nacionalnom vijeću (SNV), pripadnici srpske manjine i dalje su suočeni s diskriminacijom, uključujući govor mržnje i protusrpske grafite. Srbe se posebice diskriminira u Istočnoj Slavoniji. SNV navodi i da se pripadnike srpske manjine značajno diskriminira pri zapošljavanju, a tu su i neriješeni dugotrajni problemi registracije srpskih škola u Istočnoj Slavoniji i u pravosuđu, posebice u vezi s nestalima i neprocesuiranim ratnim zločinima.

Dana 5. svibnja policija je podnijela kaznene prijave protiv 21 osobe, uključujući i jednog maloljetnika, zbog poticanja na mržnju i nasilje nakon što su sudjelovali u ranojutarnjem okupljanju 2. svibnja na kojem su skandirali protusrpske sloganе, uključujući i „ubij Srbina“. Incident se dogodio u Borovom Selu u blizini Vukovara i koincidirao je s tridesetom obljetnicom ubojstva 12 hrvatskih policijskih službenika od strane srpskih paravojnih snaga tijekom Domovinskog rata od 1991. do 1995. (rat u bivšoj Jugoslaviji). Obljetnica se poklopila i s pravoslavnim Uskrsom, koji slave etnički Srbi u Hrvatskoj. Viši državni dužnosnici snažno su i brzo osudili taj incident. Predsjednik vlade Plenković nazvao je taj incident „neprihvatljivim“, a predsjednik Milanović izjavio je da je to „sramota i zaslužuje apsolutnu osudu“. Potpredsjednik vlade, Boris Milošević, i sam srpske nacionalnosti, izjavio je da je „zgrožen porukama“ i obećao da „to neće zaustaviti napredak na uspostavi mira“.

Mediji citiraju izjavu saborskog zastupnika koji zastupa nacionalne manjine, prema kojoj ima slučajeva odvajanja romskih bolesnika od drugih bolesnika u jednoj lokalnoj bolnici na sjeveroistoku Hrvatske. Lokalna tijela poriču te navode i navode da se s romskim bolesnicima postupa jednakom kao i s drugima te da segregacija romskih studenata ne postoji od presude Europskog suda za ljudska prava iz 2010. o zabrani diskriminacije romske djece u hrvatskim školama (predmet Oršuš protiv Hrvatske).

Dječja prava

Upis činjenice rođenja: Nadležna tijela upisala su sve činjenice rođenja u trenutku rođenja, unutar države i u inozemstvu. Državljanstvo se stječe ili od jednog od roditelja koji je državljanin Republike Hrvatske ili, u izuzetnim slučajevima, rođenjem na teritoriju Republike Hrvatske.

Zlostavljanje djece: Zakonom su utvrđene strože kazne za teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i zlostavljanja djece. Kazne ovise o težini kaznenog djela i obuhvaćaju i dugotrajnu zatvorsku kaznu ako je posljedica zlostavljanja smrt djeteta. Zlostavljanje djece, uključujući nasilje i spolno zlostavljanje, i dalje predstavlja problem. Trend broja pritužbi i dalje raste, a pravobraniteljica za djecu navodi da je 2020. (zadnja godina za koju su dostupni podaci) zaprimila 1.923 zahtjeva za pomoć i pritužbi, što je za 10 posto više nego u 2019. Među pritužbama 2020. prevladavale su one vezane uz osobna prava djece. Povećan je broj pritužbi vezanih uz pravosudnu zaštitu, postupanja policijskih službenika, zaposlenika centara za socijalnu skrb, posebnih skrbnika, sudova i državnog odvjetništva.

Prema izvještaju pravobraniteljice, pritužbama se navodi potreba bolje senzibilizacije službenika u pogledu potreba i prava djece. Došlo je do manjeg smanjenja broja pritužbi vezanih uz obiteljsko i institucijsko nasilje protiv djece zbog, kako se navodi u izvještaju, ograničenja kretanja uslijed pandemije bolesti COVID-19 i smanjenih mogućnosti djece za obraćanje osobama od povjerenja radi prijave nasilja i zlostavljanja. Pritužbe su najčešće iznosili roditelji, a zatim ustanove poput škola i predškolskih ustanova.

Pravobraniteljica za djecu navodi da se 2020. broj pritužaba na nasilje protiv djece smanjio i tvrdi da su brojna kaznena djela ostala neprijavljena.

Dana 4. travnja mediji su opsežno izvijestili o slučaju zlostavljanja djeteta u kojem je dvoipolgodišnja djevojčica umrla u bolnici nakon pretrpljenih teških ozljeda koje joj je prema navodima zadala majka. Oba roditelja djevojčice odmah su uhićena i protiv majke je podnesena kaznena prijava zbog nanošenja teških tjelesnih ozljeda, dok je protiv oca podnesena prijava zbog kršenja prava djeteta, zanemarivanja djeteta i zlostavljanja djevojčice i njezinih troje braće i sestara. Roditelji su, prema navodima, osumnjičeni za zlostavljanje djevojčice u razdoblju od studenoga 2020. do 31. ožujka. Nakon preliminarnog izvještaja, u kojem su navedene administrativne pogreške lokalnog centra za socijalnu skrb, uključujući i vraćanje djevojčice iz udomiteljske obitelji roditeljima, voditelj Centra za socijalnu skrb u Novoj Gradišci razriješen je dužnosti. Ministar rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike Josip Aladrović, rekao je novinarima dana 26. travnja da podržava izvještaj ministarstva u kojem su utvrđeni problemi u sustavu socijalne skrbi u Novoj Gradišci. Predstavio je i plan djelovanja za poboljšanje sustava socijalne skrbi, u kojem se predviđa zapošljavanje 200 novih zaposlenika te utvrdio da su glavni problemi sustava loša povezanost institucija i nedostatak stručnog osoblja, nadzora i podrške.

Maloljetnički, rani i prisilni brakovi: Zakonom utvrđena najniža dobna granica za sklapanje braka je 18 godina. Djeca starija od 16 godina sklapaju brak uz pisanu suglasnost suca.

Spolno iskorištavanje djece: Zakonom je zabranjeno spolno iskorištavanje djece radi ostvarenja koristi, poput prodaje, nuđenja ili nalaženja djece za prostituciju te dječje pornografije. Zakonom su za spolno iskorištavanje djece utvrđene zatvorske kazne od šest mjeseci do dugotrajne zatvorske kazne, ovisno o dobi žrtve i težini kaznenog djela. Nadležna su tijela provodila zakon. Ministarstvo unutarnjih poslova provodi istražne programe i surađuje s međunarodnim partnerima u suzbijanju dječje pornografije. Ministarstvo vodi internetsku stranicu pod nazivom *Red Button* na kojoj javnost može prijavljivati slučajevе dječje pornografije policiji. Minimalna dob za spolni odnos uz pristanak je 15 godina.

Međunarodne otmice djece: Hrvatska je potpisnica Haške konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece iz 1980. Godišnji izvještaj američkog Ministarstva vanjskih poslova o roditeljskim otmicama djece nalazi se na <https://travel.state.gov/content/travel/en/International-Parental-Child-Abduction/for-providers/legal-reports-and-data/reported-cases.html>.

Antisemitizam

Svjetski židovski kongres procjenjuje da židovska zajednica u Hrvatskoj broji 1700 članova. Neki vođe židovske zajednice i dalje javljaju o antisemitskoj retorici, uključujući i uporabu simbola vezanih uz ustaški režim i povijesni revizionizam. Članove židovske zajednice također pogađa povijesni revizionizam i antisemitizam. Predsjednik Milanović, predsjednik Sabora Gordan Jandroković, potpredsjednik vlade Milošević te ministrica kulture i medija Nina Obuljen-Koržinek obilježili su Međunarodni dan sjećanja na holokaust 27. siječnja polaganjem vijenca na židovskom dijelu zagrebačkog groblja Mirogoj. Organizacije civilnog društva, uključujući Hrvatsku ligu antifašista i SNV, izdali su priopćenje 27. siječnja kojim traže zakon o zabrani i kaznenom progonu uporabe ustaškog znakovalja, poricanja koncentracijskih logora iz 2. svjetskog rata i veličanja pronacističkih ustaških ratnih zločinaca. Inicijativa je uslijedila samo nekoliko dana nakon što je židovska zajednica u Zagrebu pokrenula raspravu u Saboru o zakonu o zabrani ustaškog znakovalja. Vlada je izdala priopćenje u kojem se snažno suprotstavlja svakom obliku diskriminacije, isključivosti ili netolerancije i ističe važnost obrazovanja o holokaustu.

Dana 5. veljače ministar vanjskih i europskih poslova Gordan Grlić-Radman prisustvovao je svečanosti ponovnog postavljanja kamena spoticanja (*Stolperstein*) za nadrabina Miroslava Šaloma Freibergera, u organizaciji Centra za promicanje tolerancije i sjećanje na holokaust, u partnerstvu sa zajednicom Bet Israel i zakladom Stiftung-Spuren. Grlić-Radman izrazio je žaljenje zbog oštećenja kamena-spoticanja i posao jasnu poruku u ime vlade o važnosti očuvanja kolektivnog sjećanja i odavanja počasti svim žrtvama nacističkog režima. Rekao je da je trud i predanost Hrvatske kulturi sjećanja na holokaust prepoznala međunarodna zajednica i da će Hrvatska 2023. predsjedavati Međunarodnim savezom za sjećanje na holokaust.

Dana 22. travnja predsjednik države, predsjednik vlade, predsjednik Sabora i predstavnici skupina žrtava (Židova, Roma, Srba i antifašista) obilježili su sjećanje na žrtve koncentracijskog logora Jasenovac iz 2. svjetskog rata i osudili Nezavisnu državu Hrvatsku (NDH), nacističku saveznicu iz tog vremena. Predsjednik vlade Plenković nazvao je zločine počinjene u vrijeme NDH „najtragičnijim razdobljem u povijesti Hrvatske“ i istaknuo da domoljublje ne može biti suprotno toleranciji prema drugima.

Dana 26. kolovoza predsjednik vlade Plenković rekao je novinarima da je uporaba ustaškog pozdrava već zabranjena zakonom i naveo da će se razgovarati o mogućim izmjenama zakona.

Trgovina ljudima

Vidjeti izvještaj o trgovini ljudima (*Trafficking in Persons Report*) američkog Ministarstva vanjskih poslova na internetskoj stranici:

<https://www.state.gov/trafficking-in-persons-report/>.

Osobe s invaliditetom

Djeca s invaliditetom pohađaju sve razine obrazovanja zajedno s ostalim vršnjacima, iako nevladine organizacije navode da nema propisa kojima se utvrđuje obveza pružanja jednakog pristupa za osobe s invaliditetom, čime se učenicima s invaliditetom ograničava pristup obrazovanju. Iako zakon obvezuje na omogućavanje pristupa osobama s invaliditetom, vlasnici i upravitelji zgrada ne pridržavaju se uvijek te obveze, a ne navodi se da su izrečene ikakve sankcije.

Vlada nije uvijek učinkovito provodila zakonsku zabranu diskriminacije osoba s tjelesnim, senzornim, intelektualnim ili mentalnim poteškoćama, uključujući i njihov pristup obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvu, informacijama, komunikaciji, zgradama, prometu te pravosudu i drugim javnim uslugama.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom opisala je u svom godišnjem izvještaju utjecaj pandemije bolesti COVID-19 na osobe s invaliditetom. U izvještaju se navodi da, iako osobe s invaliditetom imaju prvenstvo u zaštiti od virusa, postoji „značajan nedostatak“ dostupnih stručnjaka za pomoć osobama s invaliditetom tijekom pandemije. U izvještaju se navode i nedostaci u socijalnim uslugama za osobe s posebnim potrebama, zbog kojih je neke od njih nužno preseliti u domove u kojima nije moguća individualna skrb.

Društvena stigma zaraženih HIV-om i oboljelih od AIDS-a

Društvena diskriminacija protiv osoba zaraženih HIV-om i oboljelih od AIDS-a i dalje je problem.

Hrvatska udruga za HIV (HUHIV) navodi da neki liječnici i stomatolozi odbijaju liječiti HIV pozitivne pacijente. HUHIV navodi kršenja povjerljivosti osobnih podataka osoba kojima je dijagnosticiran HIV, pri čemu su neki od njih suočeni s diskriminacijom nakon objave takvog statusa, uključujući i diskriminaciju pri zapošljavanju. Ima slučajeva da transplantacijski centri odbijaju staviti HIV pozitivne bolesnike na popise potencijalnih primatelja organa.

HUHIV je prijavio da vladin Nacionalni plan suzbijanja HIV-a pomaže u borbi protiv stigmatizacije i diskriminacije osoba s HIV-om odnosno oboljelih od AIDS-a.

Nasilje, kriminalizacija i drugo zlostavljanje na temelju spolne orijentacije ili rodnog identiteta

Predstavnici manjinskih skupina navode da se zakonska zabrana diskriminacije pri zapošljavanju i obavljanju posla, u propisima o državljanstvu, stambenom pravu, pristupu obrazovanju i zdravstvenoj skrbi na temelju spolne orijentacije, rodnog identiteta ili rodnog izražavanja ne primjenjuje dosljedno i navode sporadične incidente. Nevladine organizacije za prava LGBTQI+ osoba navode nastavak neujednačenog postupanja pravosuđa u slučajevima diskriminacije.

Navode da članovi njihove zajednice imaju ograničen pristup pravosuđu, pri čemu brojni među njima okljevaju prijavljivati kršenja svojih prava, budući da su zabrinuti zbog nedjelotvornog pravosuđa i strahuju zbog moguće daljnje viktimizacije tijekom sudskog postupka. Nevladine organizacije navode da su istrage slučajeva govora mržnje protiv LGBTQI+ osoba i dalje nezadovoljavajuće. Dana 3. srpnja tijekom zagrebačke Parade ponosa došlo je, prema navodima organizatora i medijskim izvještajima, do incidenata uključujući nasilje i pljuvanje po sudionicima, verbalno zlostavljanje i paljenje zastave u duginim bojama. Napadi su, prema navodima, uslijedili tijekom i nakon povorke, a policija je uhitila više osumnjičenika. Na sjednici vlade dana 6. srpnja predsjednik vlade Plenković navodno je izjavio da će cijela vladajuća koalicija otvoreno stati protiv nasilnih incidenata poput onih nakon Parade ponosa. Naveo je da u hrvatskom društvu nema mjesta za govor mržnje i pohvalio potpredsjednika vlade Miloševića za sudjelovanje u Paradi ponosa.

Dana 17. svibnja u objavi na Facebooku povodom Međunarodnog dana borbe protiv homofobije, transfobije i bifobije, riječki Nadbiskup Mate Uzinić zatražio je oprost od homoseksualaca koji se osjećaju odbačeno od Rimokatoličke crkve. Uzinić je izrazio žaljenje što još uvijek ima katolika koji se ne slažu s duhom apostolske

pobudnice *Amoris Laetitia*, koju je Papa Franjo objavio 2016. godine i u kojoj se navodi: „svaku osobu, neovisno o spolnoj orijentaciji, valja poštivati u njezinu dostojanstvu i s njom postupati s uvažavanjem, dok svaki znak nepravedne diskriminacije valja pažljivo izbjegavati, posebice svaki oblik agresije i nasilja“.

Organizacija Zagreb Pride objavila je 13. kolovoza da je skupina LGBTQI+ turista iz više različitih država izbačena s Festivala *Lost in the Renaissance* na južnojadranskom otoku Korčuli. Organizator, tvrtka *Aminess Hotels and Campsites* i gradonačelnica Korčule snažno su osudili taj incident i izrazili iskreno žaljenje.

Dana 21. travnja Upravni sud u Zagrebu odobrio je istospolnim parovima pravo na usvajanje djece. Sud je odlučio u korist istospolnog para koji je osporio zakon iz 2019. godine, kojem je cilj bio povećanje broja udomitelja. Međutim, ubrzo nakon sudskog rješenja Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike najavilo je da će se žaliti na tu odluku.

Odjeljak 7. Radnička prava

a. Sloboda udruživanja i pravo na kolektivno pregovaranje

Zakonom je utvrđeno pravo radnika na osnivanje sindikata i uključivanje u sindikate po vlastitom izboru, kolektivno pregovaranje i organiziranje zakonitih štrajkova. Zakonom se zabranjuje diskriminacija sindikata i dopušta sindikatima osporavanje otpuštanja na sudu. Zakonom se zahtijeva vraćanje radnika na posao ukoliko je otkaz uvjetovan sindikalnim djelovanjem.

Postoje i ograničenja tih prava. Članovima oružanih snaga nije dopušteno organiziranje ni sudjelovanje u štrajku, dok je civilnim zaposlenicima oružanih snaga dopušteno organiziranje ali ne i štrajk. Radnici mogu štrajkati samo na isteku ugovora ili u specifičnim okolnostima navedenima u ugovoru i tek nakon što prođu kroz postupak mirenja. Radnici i uprava moraju se suglasiti o miritelju ako spor ode u postupak mirenja. Ako se utvrdi da je štrajk nezakonit, svaki sudionik može dobiti otkaz, a sindikat može biti obvezan platiti naknadu štete.

Vlada i poslodavci uglavnom su poštivali slobodu udruživanja i pravo kolektivnog pregovaranja. Vlada je uglavnom učinkovito provodila propise. Kazne su razmjerne sličnim povredama. Sudski postupci u državi traju izuzetno dugo i mogu ugroziti traženje pravnog lijeka u slučaju diskriminacije protiv sindikata.

b. Zabrana prisilnog i obveznog rada

Zakonom su zabranjeni i kriminalizirani svi oblici prisilnog ili obveznog rada.

Vlada je učinkovito provodila propise. Osuđujuće kazne zbog prisilnog rada razmjerne su drugim težim povredama propisa. Inspekcije su dostačne za osiguranje provedbe. Vlada surađuje s više nevladinih organizacija na programima podizanja svijesti javnosti. Na dan 22. rujna državno je odvjetništvo navelo da je u tijeku jedna istraga protiv počinitelja koji je iskorištavao jednu žrtvu, kao i zasebna istraga koja se odnosi na jednog počinitelja i četiri žrtve iz Nepala zbog tvrdnji o eksploataciji u poljoprivredi i graditeljstvu u svrhe rada bez naknade. Bilo je izoliranih izvještaja o romskoj djeci izloženoj riziku prisilnog prosjačenja (vidjeti odjeljak 7.c.).

Vidjeti i izvještaj o trgovini ljudima (*Trafficking in Persons Report*) američkog Ministarstva vanjskih poslova na internetskoj stranici
<https://www.state.gov/trafficking-in-persons-report/>.

c. Zabrana dječjeg rada i najniža dob za zapošljavanje

Zakonom su zabranjeni najgori oblici dječjeg rada. Najniža dob za zapošljavanje djece je 15 godina, odnosno dob u kojoj za većinu djece završava obvezno obrazovanje. Maloljetnici u dobi od 15 do 18 godina, koji nisu završili obvezno obrazovanje, mogu raditi samo ako dobiju ranije odobrenje državne inspekcije rada i ako dijete od rada ne trpi fizički ni psihički. Djeca mlađa od 15 godina mogu raditi isključivo u posebnim okolnostima i uz odobrenje pravobraniteljice za djecu. U 2020. godini (zadnja godina za koju su dostupni podaci) podnesena su 171 takva zahtjeva i svi su odobreni, najčešće za rad djece na filmu ili u kazalištu. Zakonom je zabranjen prekovremeni rad radnika mlađih od 18 godina, kao i noćni rad i rad u opasnim uvjetima, uključujući ali ne ograničavajući se na graditeljstvo, rudarstvo i rad s električnom strujom. Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, Državni inspektorat i pravobraniteljica za djecu odgovorni su za osiguranje provedbe tog propisa.

Vlada je učinkovito provodila propise. Kazne su uglavnom razmjerne sličnim povredama propisa (vidjeti stavak 7.b). Bilo je izoliranih slučajeva dječjeg rada. U 2020. godini inspektori rada utvrdili su 14 kršenja u vezi s radom osam maloljetnika.

Kršenja su se odnosila na prekovremeni ili noćni rad maloljetnika, uglavnom u ugostiteljstvu i graditeljstvu. Bilo je i slučajeva djece prisiljene na rani brak, što može dovesti do kućnog ropstva. Za romsku djecu navodi se opasnost od prisilnog prosjačenja7.b.).

d. Diskriminacija u pogledu zapošljavanja ili zanimanja

Zakonom je zabranjena diskriminacija na temelju rase, boje kože, spola, spolne orijentacije, bračnog statusa, trudnoće, obiteljskih obveza, dobi, jezika, vjere, političkih i drugih uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovinskog stanja, rođenja, društvenog položaja ili statusa, članstva ili izostanka članstva u političkim strankama, članstva ili izostanka članstva u sindikatu, tjelesnih ili mentalnih teškoća.

Vlada je u svim sektorima provodila propise, ali bilo je sporadične diskriminacije pri zapošljavanju ili u obavljanju zanimanja na temelju spola, invalidnosti, spolne orijentacije, HIV pozitivnog statusa, kao i etničke pripadnosti, posebice u slučaju Roma. Kazne su razmjerne sličnim prekršajima, a inspekcija i ispravljanje kršenja su dovoljni. Neka trgovačka društva, državne institucije i udruge civilnog društva, međutim, ponekad se odlučuju za plaćanje kazne umjesto ispunjavanja kvota za zapošljavanje osoba s invaliditetom. U svom izvještaju za 2020. pravobraniteljica za jednakost spolova navodi da bi se odgovarajućim mjerama djelotvorno potaknulo sudjelovanje žena na odlučujućim gospodarskim funkcijama, kao i da žene imaju manje prosječne plaće (13 posto manje) i mirovine (22 posto manje) od muškaraca. Prema pritužbama građana, dob i majčinstvo i dalje su glavni izazovi rodne diskriminacije žena na tržištu rada.

U godišnjem izvještaju pravobraniteljice za osobe s invaliditetom ocjenjuje se da je došlo do ograničenog rasta zapošljavanja osoba s invaliditetom, što te osobe izlaže većem riziku od siromaštva, posebice zbog manjih plaća i mirovina. U izvještaju se navodi da je, u usporedbi s 2019. godinom, samo 3 posto više osoba s invaliditetom zaposleno u 2020. godini.

Prema udrugama za promicanje prava LGBTQI+ osoba, iako su LGBTQI+ osobe propisima zaštićene od diskriminacije na radnom mjestu, poslodavci nemaju odgovarajuća pravila ni postupke za zaštitu od diskriminacije na temelju spolne

orijentacije ili rodnog identiteta. Nevladine organizacije navode da se LGBTQI+ osobe ponekad suzdržavaju od javnog iskazivanja spolne orijentacije ili rodnog identiteta zbog straha od raskida radnog odnosa ili profesionalne degradacije.

e. Prihvatljivi uvjeti rada

Plaća i radno vrijeme: Zakonom je utvrđena najniža plaća na nacionalnoj razini iznad službenog prava siromaštva. Zakonom je utvrđen standardni radni tjedan od 40 sati, a prekovremeni je rad ograničen na 10 sati tjedno odnosno 180 sati godišnje.

Inspektorat rada učinkovito je provodio propise o plaćama i radnom vremenu. Inspekcije su bile dostatne za osiguravanje provedbe, a kazne razmjerne sličnim prekršajima. Inspektori su u 2020. prijavili 3.757 kršenja radnih propisa, uključujući i brojne nepravilnosti vezane uz plaću, radno vrijeme, slobodne dane i ugovore. Tijekom 2020. inspektori su predali 63 izvještaja i zatražili pokretanje kaznenih postupaka protiv poslodavaca, između ostalog i zbog višestrukih ponavljanja prekršaja neisplate plaća (46) ili propusta pravilne prijave zaposlenika pri državnim zavodima za zdravstveno i mirovinsko osiguranje (24), jednog slučaja krivotvorena dokumentacija i dva slučaja davanja lažnog iskaza.

Zakonom se zaposlenicima dopušta podnošenje tužbe protiv poslodavaca zbog neisplate plaće i utvrđuje kazna razmjerna drugim sličnim prekršajima, iako su zakonom izuzeti poslodavci koji ne isplate plaće zbog gospodarskih poteškoća. Radnici mogu tužiti poslodavce koji zaposlenicima ne izdaju obračune plaća, čime zaobilaze obvezu plaćanja doprinosa za mirovinsko i zdravstveno osiguranje.

Postoji zabrinutost u vezi s lošim radnim uvjetima u zdravstvu. Posebice su medicinske sestre povrgnute velikom radnom opterećenju, nedovoljnom broju radnika, nedostatku prilika za napredovanje ili profesionalni razvoj, neplaćenim prekovremenim satima i zdravstvenim problemima koji bi mogli ugroziti psihičko zdravlje (npr. umor, iscrpljenost, tjeskoba).

Zbog pandemije bolesti COVID-19 u 2020. i tijekom ove godine niz vladinih mjera za očuvanje radnih mesta omogućio je poslodavcima zadržavanje zaposlenika pokrićem doprinosa za zdravstveno osiguranje i zajamčene mjesečne plaće od oko 4.000 kuna (652 USD), na što je do 2. rujna vlada potrošila 18 milijardi kuna (2,9

milijardi USD).

Zaštita zdravlja i sigurnosti na radu: Zakonom su utvrđene norme zaštite zdravlja i sigurnosti na radu i vlada ih je uglavnom provodila. Odgovornost za utvrđivanje nesigurnih situacija snose stručnjaci za zaštitu na radu, a ne radnik.

Inspekcija rada provela je u 2020. godini 20.623 inspekcija radnih mjesta, od čega je 12.982 bilo vezano izravno uz rad, a 7.647 uz zaštitu na radu. U pogledu kršenja propisa o zaštiti na radu, inspektorat je utvrdio 788 kazni za poslodavce za prekršaje koji su utjecali na sigurnost zaposlenika, dok su 162 poslodavca kažnjena prekršajno zbog kršenja određenih propisa o sigurnosti, a protiv 91 osobe podnesene su kaznene prijave zbog ugrožavanja života zaposlenika.

Do nezgoda je najčešće dolazilo u građevinskom sektoru, pri čemu su voditelji mogli kazneno odgovarati za tjelesne ozljede ili smrtne slučajeve koji su posljedica kršenja propisa o zaštiti na radu.

Siva ekonomija: Općenito uzevši, siva ekonomija je zabranjena zakonom i za takve radnike nema zajamčene plaće, radnog vremena ni zaštite na radu. Pouzdani podaci o sivoj ekonomiji u Hrvatskoj su izuzeto ograničeni. U 2019. zavod za statistiku je procijenio da na sivu ekonomiju odlazi otprilike 6,5 posto BDP-a Hrvatske, ali i naveo da su podaci nepouzdani i da ne postoji sustavan način pristupa za procjenu tih podataka.